

KRONIKA – CHRONICLE

Przegląd Archeologiczny
Vol. 56, 2008, pp. 165-171
PL ISSN 0079-7138

MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM PETROARCHEOLOGICZNE WE WROCŁAWIU,
11-12 PAŹDZIERNIKA 2007

Kolejne, szóste już międzynarodowe sympozjum petroarcheologiczne odbyło się we Wrocławiu, przy czym ośrodek wrocławski jest już po raz drugi organizatorem takiego spotkania naukowego, gromadzącego petroarcheologów i archeologów z kilku krajów, przeważnie środkowoeuropejskich. Nie jest to przypadek, ośrodek wrocławski posiada bowiem długą tradycję współpracy petrografów i archeologów w zakresie petroarcheologii, której podstawy zostały przed laty szerzej przedstawione przez Jindřicha Štelcła z Brna, stąd też zawsze aktywny w sensie organizacyjnym i merytorycznym jest udział w tych spotkaniach badaczy z Czech i Słowacji.

Tradycja badań petroarcheologicznych w ośrodku wrocławskim sięga pierwszy lat po zakończeniu II wojny światowej, zanim jeszcze sformułowane zostało pojęcie petroarcheologii.

W Zakładzie Mineralogii i Petrografii ING Uniwersytetu Wrocławskiego rozwijała się od początków lat powojennych interdyscyplinarna nauka, określana w naszej części Europy jako petroarcheologia. Zajmuje się ona badaniami (sensu lato) przedmiotów kamiennych, a także ceramicznych, wykonanych i użytkowanych przez człowieka w różnych okresach prehistorii i w średniowieczu, jak również miejscami naturalnego występowania użytych do ich wykonania surowców. Dzisiaj nauka ta stanowi część szerszego zespołu dyscyplin naukowych, określanego jako archeometria.

Już w latach pięćdziesiątych XX wieku archeolodzy H. i W. Hołubowiczowie, współpracując z petrografami K. Maślankiewiczem i A. Majerowiczem, określili około trzystu prześlików i osełek wykonanych ze skał wapiennych i marglistych łupków z wczesnośredniowiecznego grodu na Ostrówku w Opolu.

Wkrótce współpraca ta przybrała charakter ciągły i przedmioty przekazywane były do badań petrograficznych i petroarcheologicznych głównie z Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego przez m.in. J. M. Burdukiewicza, S. Pazdę i W. Wojciechowskiego, oraz G. Domańskiego, B. Gedigę, J. Bukowską-Gedigową, J. Kaźmierczyka, A. i L. Leciejewiczów z Zakładu Historii Kultury Materialnej PAN (obecnie Zakładu Archeologii i Etnologii PAN Oddział we Wrocławiu).

Otrzymywano także do badań przedmioty z innych terenów Polski, szczególnie z Wielkopolski i Pomorza (T. Wiślański, J. Skoczylas, A. Majerowicz, A. Prinke – lata 1980-1987). Należy też podkreślić, że przeprowadzanie coraz bardziej różnorodnych pod względem metodycznym badań było możliwe dzięki zbliżeniu i wspólnemu opracowywaniu petroarcheologicznej tematyki przez badaczy wrocławskich i poznańskich.

W Zakładzie Mineralogii i Petrografii ING UW wykonano około 2.500 ekspertyz petroarcheologicznych z różnych wykopalisk, a także takich ekspertyz z różnych fragmentów skalnych, użytych przez ówczesnych ludzi do celów budowlanych. Przy opracowaniach petrograficznych różnych przedmiotów archeologicznych zwracano szczególną uwagę na intencjonalność wyrabianego przedmiotu, dobrą selekcję surowca i trafny pod względem użyteczności technicznej jego wybór. Ograniczając się jedynie do zasygnalizowania ważniejszych dokonań w badaniach petroarcheologicznych w ośrodku wrocławskim, często we współpracy z ośrodkiem poznańskim, pragniemy przypomnieć kilka z nich.

A. Majerowicz wykonywał oznaczenia petrograficzne przedmiotów archeologicznych z różnych wykopalisk Dolnego Śląska (Pietrowice Wielkie, Niem-

cza, Jordanów Śląski, Biały Kościół, Stary Zamek i in.), a dla rekonstrukcji zniszczonych w czasie wojny rzeźb i fragmentów architektonicznych określał także materiały skalne i miejsca ich dawnej eksploatacji (np. z portalu w kościele św. Marii Magdaleny oraz niektórych grobowców w kościele św. Wincentego, fragmentów murów przy kościele w Niemczy i in.). A. Grodzicki oznaczył petrograficznie głazy użyte do budowy monumentalnego grobowca kultury unietyckiej w Szczepankowicach we Wrocławiu. Później wprowadził metodę do korelacji wiekowej utworów holocenijskich i plejstoceńskich.

Wydaje się, że szczególnie należy podkreślić badania przy użyciu różnych petrologicznych metod polowych i laboratoryjnych 70 toporów ślązańskich, przeprowadzone przez A. Majerowicza na materiałach zgromadzonych i analizowanych przez W. Wojciechowskiego. Pozwoliły one wskazać najstarszy w neolicie i z początku epoki brązu kamieniołom serpentynitu na Jańskiej Górze w masywie Gogółów-Jordanów Śląski.

A. Majerowicz i B. Gediga (1980-1988) podali przypuszczalne określenia miejsc, gdzie wytwarzano słynne rzeźby ślązańskie (grzyb, dwa niedźwiedzie, postać z rybą, osiem lwów, kolumna ślązanka i fragment torsu męskiego). W ciągu następnych pięciu lat rzeźby te były tematem pracy doktorskiej Agnieszki Wójcik i zbadane szczegółowo najbardziej współczesnymi metodami laboratoryjnymi i polowymi. Okazało się, że rzeźby te są wykonane w znakomitej większości z aplitowego granitu występującego przy kontakcie z zasadowymi skałami ofiolitu Śląży. Zdaniem promotora pracy A. Majerowicza występować one mogły w postaci skałek na powierzchni o uzyskanych często charakterystycznych formach wietrzeniowych, które zostały później przemieszczone przez lodowiec na NE zboczu Śląży.

Badania B. Dobrzyńskiej z 1980 roku pozwoliły ustalić, że ułożone kręgi kamienne na Raduni zawierają wyłącznie luźne bloczki serpentynitów zebrane z najbliższego otoczenia i brak wśród nich skałek obcych, które mogliby znosić na szczyt ewentualni dawni pątnicy, jak to było przez niektórych badaczy sugerowane. S. Pazda i M. Sachanbiński (1991) stwierdzili, że materiał do wykonania ok. 100 osełek pochodzi z serii kwarcytów ze Wzgórz Strzelińskich. Badania A. Majerowicza i J. Skoczylasa wskazały na import na teren zachodniej i północnej Europy przedmiotów wykonanych ze skał fyllitowych występujących w dolinie Złotego Potoku i w Sudetach Wschodnich w wielu naturalnych odsłonięciach. Zdaniem J. Kaźmierczyka i M. Sachanbińskiego badane przez nich bloki granito-

we do miejsc obróbki na Ostrowiu Tumskim we Wrocławiu importowano ze Wzgórz Strzelińskich. Również stamtąd pochodziły kryształy górskie, fluoryt i inne minerały określane jako kamienie ozdobne.

Ważnym przyczynkiem do metodyki badań był artykuł A. Majerowicza i H. Siagły (2004) traktujący o zastosowaniu w laboratorium Zakładu Mineralogii i Petrologii UW, mikrospektralnej analizy laserowej, przy pomocy której można na idealnie zachowanych i wygładzonych przedmiotach archeologicznych, nierozpoznawalnych makroskopowo odróżnić amfibolity (z akcesorycznym ilmenitem) od serpentynitów (z akcesorycznym chromitem) zupełnie bez uszkodzenia tych cennych przedmiotów.

A. Majerowicz zorganizował wspólnie z A. Fabisiakiem, kierownikiem Muzeum Ślązkańskiego w Sobótce, współczesną ekspozycję budowy geologicznej Masywu Śląży oraz ekspozycję petrograficzną skał ślązańskich.

W ciągu minionych lat 1980-2002 odbyło się pięć międzynarodowych seminariów petroarcheologicznych w: Brnie (1977), Wrocławiu-Sobótce (1980), Pławodiu (1984), Poczdamie (1994) oraz w Vespem nad Bala-tonem (2000).

Pierwsze Międzynarodowe Seminarium Petroarcheologiczne odbyło się w Brnie w kwietniu 1977 roku. Miało ono istotne znaczenie, zapoczątkowało bowiem realizację zarysowanej wcześniej przez Jindřicha Štelcila koncepcji interdyscyplinarnej gałęzi nauki, skupiającej badania petrograficzne i archeologiczne, określonej jako petroarcheologia. Bliższa współpraca umożliwiająca lepsze kształtowanie wspólnych problemów badawczych i sposobów ich rozwiązywania, w ramach łączącej poczynania badawcze reprezentantów archeologii i petrografów, miała i myślę, że nadal ma przynosić lepsze rezultaty wzbogacające nasze działania poznawcze, jak też i doświadczenia. Szóste spotkanie, które odbyło się październiku 2007 roku we Wrocławiu, miało za zadanie przede wszystkim oczywiste cele naukowe, ale również i praktyczne. Chodziło mianowicie o ożywienie kontaktów, umożliwiających wymianę osiągnięć i doświadczeń badawczych reprezentantów tych dwóch dziedzin nauki, łączonych w ramach petroarcheologii. Splot różnych wydarzeń sprawił, że od ostatniego spotkania, dosyć kameralnego, jakie odbyło się w Poczdamie, minęło kilkanaście lat. Mamy nadzieję, że wrocławska konferencja zapoczątkuje i wznowi bardziej regularny oraz częstszy rytm konferencji petroarcheologicznych.

Podczas obrad zaprezentowanych zostało 21 referatów, a ponadto odbyła się jeszcze sesja posterowa. W referatach podejmowane były problemy teoretyczne badań petroarcheologicznych, historii badań, nowych

technik badawczych, jak również referowane były nowe wyniki badań petroarcheologicznych z różnych regionów Polski, Czech, Moraw i Słowacji. W kolejnym dniu, w piątek 12 października 2007 w Muzeum Archeologicznym Oddział Miejskiego Muzeum Wrocławia odbyła się prezentacja artefaktów, pozyskanych głównie podczas badań w latach ostatnich, oraz zwiedzanie aktualnych wystaw, w tym wystawy z Berlina „Troja. Sen Henryka Schliemanna”.

W ostatnim dniu, w sobotę 13 października 2007 uczestnicy obrad zwiedzili badane stanowisko archeologiczne w Domasławie, pow. Wrocław oraz udali się do Sobótki, gdzie zwiedzili tamtejsze Muzeum oraz odbyli wycieczkę do rzeźb ślązańskich i kamieniołomów pradziejowych na Ślęży.

*Bogusław Gediga,
A'fred Majerowicz*